

ليکونکی: ويجی پراشاد «Vagy Prashad» .
منبع اود خپريدو نيټه: نيوز کليک « ۲۰۲۲-۰۴-۲۰ »
ژباړونکی: پوهندوی دوکتور سيدحسام «مل»

د لويديځ په مشري نړيوال کول ممکن پای ته
ورسيږي، ممکن يو نوی مشري چي ختيځ مخ
ولري راوړيږي

West-Led Globalisation May End, New One Might Have Eastern Face

لکه څنگه چي متحده ايالات په ډيرو هيوادونو د بنديزونو لپاره خپل جال پراخوي،
دا هيوادونه د سوداگري ميکانيزم رامېنځته کولو هڅه کوي چي نور په لويديځ بنسټونو
تکيه نه کوي.

As US widens its net to sanction more and more countries,
these countries seek to build up trade mechanisms that are
not reliant upon Western institutions anymore.

د مارچ په 24 د بلومبرگ لپاره د ليکوالانو **جان مکليټويټ** او **اډرين وولبريچ** لخوا ليکل
شوی مقاله د "نړيوال کيدو دوهم لوی دور" پای ته رسيدو لپاره الارم غږ کړ. د لويديځ

سوداگریزه جگره او د چین په وړاندې بند یزونه چې د وبا مخه یې نیولې وه اوس د اوکراین د برید وروسته د روسیې پر وړاندې د لویدیځ سخت بندیزونو سره یوځای شوي . دا بندیزونه د اوسپنې پردې په څیر دي چې د یوریشیا شاوخوا د متحده ایالاتو او د هغې د متحدینو لخوا رامینځته کیږي خو د مایکلنویت او ولدریج په وینا، دا اوسپنې پرده یا دیوال به نه یوازې د چین او روسیې شاوخوا کی رابنکته شي، بلکې په ټوله نړۍ کې به خورا لږې یا بیلې ولري .

استرالیا او د اسیا پیری هیوادونه، په شمول د هند او جاپان - چې په بل ډول د متحده ایالاتو د باور وړ متحدین دي - نه غواړي چې له چین او روسیې سره خپلې اقتصادي او سیاسي اړیکې پرې کړي. په هغو ۳۸ هیوادونو کې چې د ملګرو ملتونو د عمومي اسمبلۍ په غونډه کې یې د مارچ په ۲۴ مه په اوکراین کې د روسیې د جګړې د غندلو لپاره رایه نه وه ورکړې، چین او هند هم شامل دي. دا دواړه هیوادونه "د نړۍ د اکثریت نفوس حساب کوي"، مایکلنویت او ولدریج په خپله بلومبرګ مقاله کې مشاهده کوي. که نړۍ وویشل شي ، "د نړیوال کیدو دوهم لوی دور ... [به] یو ناوړین ته نږدې شي ،" مقاله کې راغلي په 2000 کې، Micklethwait او Wooldridge د نړیوال کولو د دې څپې لارښود خپور کړ چې نوم یې د راتلونکي بشپړتیا: د نړیوال کولو ننگونه او ژمنه نومیږي. دې کتاب د سوداګرۍ او مالۍ د آزادۍ په اړه خوښي څرګنده کړه، که څه هم لیکوالانو دا ومنله چې د آزاد بازار په دې ټولنه کې چې دوی یې اتلولي، "سوداګریز خلک خورا ښکاره ګټه اخیستونکي دي".

دوی وړاندیز وکړ چې د نړیوال کولو لخوا رامینځته شوي نابرابرۍ به کمې شي ، د مصرف کونکو لپاره د غوره انتخابونو له لارې (که څه هم ، لکه څنګه چې د 2000 لسيزې په جريان کې ټولنيز نابرابري زيا ته شوي ، مصرف کونکي په ساده ډول د خپلو انتخابونو تمرین کولو لپاره پیسې نه درلودې). کله چې مایکلنویت او ولدریج د راتلونکي کابل په توګه ولیکل، دوی دواړو د اقتصاد د پوه لپاره کار کاوه، کوم چې د لویدیځ په بڼه د نړیوال کولو یو له خوښونکو څخه و. دواړه Micklethwait او Wooldridge اوس په بلومبرګ کې دي، د سوداګرۍ د اشرافو بل مهم غړی.

د پیسو نړیوال صندوق لپاره په یوه مقاله کې، کینیت روګوف، د هارورډ پوهنتون پروفیسور، د نړیوال کولو د خطر په اړه خبرداری ورکوي. هغه یادونه وکړه چې دا ډول ناڅرګندتیا به یقیناً د نړۍ اقتصاد لپاره یو لوی منفي شاک وي. روګوف، لکه مایکلنویت او ووولدریج، د ډیګلوبالیزیشن اغیزې تشریح کولو لپاره د "ناوړین" کلمه کاروي. په هر صورت، د مایکلنویت او ووولدریج برعکس، د روګوف مقاله داسې انګیرل کیږي چې ډیګلوبالیزیشن د اوکراین په اړه د روسیې د جګړې تولید دی او دا ممکن "موقتي" وي. روسیه، هغه وايي، "داسې ښکاري چې د اوږدې مودې لپاره جلا شي." په خپله مقاله کې، روګوف د نړۍ په پيرو برخو (لکه مرکزي اسیا او اروپا) کې د خلکو لپاره د دې معنی په اړه اندېښنو ته پیره پاملرنه نه کوي. هغه اندېښنه لري "د نړیوال

کیدو اصلي زیان به پېښ شي که چیرې د پرمختللي اقتصادونو او چین ترمنځ تجارت هم راتپې شي." که دا پېښ شي، نو د نړیوال کولو بهیر به لنډ مهاله نه وي ځکه چې هیوادونه لکه **چین** او **روسیه** به د سوداګرۍ او پراختیا لپاره نورې لارې لټوي.

اوږده تاریخونه:

د دې لیکوالانو څخه هیڅ یو پدې وروستیو مقالو کې دا نه مني چې ډیګلوبالیزیشن، کوم چې د لوید یخ لخوا ډیزاین شوي نړیوال کولو څخه شا تګ دی، د وبا په جریان کې یا په اوکراین کې د روسیې د جګړې پرمهال نه و پیل شوی. دا پروسه د 2007-2009 په لوی بحران کې خپل منبع لري. د لوید یخ د اقتصاد له زوال سره، **چین** او **روسیې** او همدارنګه نورو سترو اقتصادي قدرتونو د نړیوال کیدو لپاره د بدیل لارو په لټه کې دي. د چین د یو کمربند او یوې لارې نوبت (BRI) چې په ۲۰۱۳ کال کې اعلان شو، د دغه تدریجي بدلون یوه نښه ده، چې **چین** لومړی په مرکزي او جنوبي اسیا او بیا له اسیا څخه بهر او له افریقا، اروپا او لاتینې امریکا سره خپلې اړیکې ټینګې کړې. د ویلو ده چې د سینټ پیټرزبورګ نړیوال اقتصادي فورم چې په ۱۹۹۷ کال کې د بیک واټر غونډه جوړه شوې وه د اسیا او اروپا د سوداګرو او سیاسي مشرانو د غونډې ځای ګرځیدلی چې دا غونډه د نړیوال اقتصادي فورم (WEF) کلنې غونډې په پرتله ډیره مهمه ګڼي. په **داووس**، سویس کې ترسره شوه

د لوی بحران وروسته، د **چین** په څیر هیوادونو د خپلو اسعارو زیرمو کمول پیل کړل. دوی په لویه کچه د ډالرو پر بنسټ زیرمو څخه هڅه ته حرکت وکړ چې ډیر متنوع و. دا د تنوع په لور دا حرکت دی چې د نړیوال اسعارو زیرمو کې د ډالر ونډه په 2000 کې 70٪ څخه په 2020 کې 59٪ ته راتپه شوه.

د لیکوال **توني نورفیلډ** په وینا، د روسیې د بهرنیو اسعارو په زیرمو کې د ډالرو ونډه په ۲۰۱۹ کال کې ۲۳/۶ سلنه وه او تر ۲۰۲۱ کال پورې ۱۰/۹ سلنې ته راښکته شوې ده. د لوید یخ له خوا د لګول شویو بندیزونو له امله د ډالرو له کمښت سره د روسیې مرکزي بانک د مختلفو لارو چارو هڅه کړې ده. د خپلو اسعارو زیرمې هم کموي، پشمول د سرو زرو ته د روبل د لیرد په شمول، د ډالرو د بهر د جریان مخنیوي او د دې غوښتنه کولو سره چې د تیلو او خوراکي توکو پیروونکي یې د ډالرو په پرتله په روبلو کې تادیه کوي.

لکه څنګه چې متحده ایالات په ډیرو هیوادونو د بندیزونو لپاره خپل جال پراخوي، دا هیوادونه لکه چین او روسیه - د سوداګرۍ میکانیزم رامینځته کولو په لټه کې دي چې نور په لوید یخ بنسټونو تکیه نه کوي.

ډیګلوبالیزیشن د یو بل نړیوال کیدو لامل کیږي

د ۲۰۲۲ کال د جنورۍ په لومړۍ نېټه، سیمه ایز هرارخیز اقتصادي مشارکت (RCEP)

- چې د نړۍ تر ټولو لوی ازاد تجارت تړون دی - نافذ شو. دوه کاله مخکې د دغه تړون د لاسلیکولو لپاره د ویتنام په پلازمینه **هانوی** کې ۱۵ هیوادونو په رسمی ډول سره وکتل. پدې هیوادونو کې د متحده ایالاتو نږدې متحدین لکه **آسټرالیا**، **جاپان** او **سویلي کوریا** او همدارنګه هغه هیوادونه چې د متحده ایالاتو له بندیزونو سره مخ دي لکه **چین** او **میا نمار** شامل دي. دانسا نیت دریمه برخه په RCEP کې شامله ده، کوم چې د نړیوال ناخالص کورني تولید دریمه برخه جوړوي. د آسیا پراختیا یې بانک هیله منده دی چې RCEP به هغو هیوادونو ته راحت ورکړي چې د وېاله منفي اقتصادي اغیزو څخه د راوتلو لپاره مبارزه کوي.

بلاکونه لکه RCEP او د BRI په څیر پروژې د سوداګرۍ او پراختیا نړیوال کیدو سره مخالف ندي. په هانګ کانګ کې د HKUST سوداګرۍ ښوونځي کې اقتصاد پوهان ښيي چې "BRI د پام وړ د BRI هیوادونو ترمنځ دوه اړخیزه سوداګرۍ جریان زیاتوي". د BRI هیوادونو څخه د **چین** پیرود زیات شوی، که څه هم د دې پیری برخه د لوړ ارزښت لرونکي توکو په پرتله د انرژۍ او منرالونو په ساحه کې ده؛ له بلې خوا د **چین** څخه د BRI هیوادونو ته صادرات ثابت پاتې دي. د آسیا پراختیا یې بانک اټکل کوي چې د BRI پروژه به په کال کې 1.7 تریلیون ډالرو ته اړتیا ولري چې په آسیا کې د زیربناوو پراختیا لپاره، په شمول د اقلیم پورې اړوند پانګه اچونه.

وبا په حقیقت کې د BRI پروژې پرمختګ په تپه درولی دی، د پورونو ستونزې د دوی د BRI لخوا تمویل شوي زیربنا څخه د ظرفیت څخه د کم کارونې له امله په یو شمیر هیوادونو اغیزه کوي. په پاکستان او سریلانکا کې اقتصادي او سیاسي کړکېچونه تر یوې اندازې پورې د نړۍ د سوداګرۍ له سستوالي سره تړاو لري. دا هیوادونه د BRI پروژې سره یو ځای شوي دي. په اوکراین کې د جګړې له امله د خوراکي توکو او تیلو د بیو لوریدل به د نړۍ په سویل کې د هیوادونو لپاره مسلي نورې هم پیچلي کړي.

د نړۍ په پیلو برخو کې اشته لا دمخه د لویدیځ شکل نړیوال کولو بدیل لپاره پیره شوې ده، مګر دا اړینه نه ده چې د نړیوال کولو په معنی وي. دا د نړیوال کولو پلټنه فارم معنی کیدی شي چې نور یې مرکز په واشنگټن یا بروکسل کې شتون نلري.

د دې مقالې د لیکوالو په اړین څو کرښې :

Ahmet Tonak یو اقتصاد پوه دی چې په تریکانټینینټل کې کار کوي: د ټولنیزو

څیړنو انستیتیوت

وجي پرشاد یو هندي تاریخ لیکونکی، مدیر او ژورنالیست دی. هغه په ګلوبټروټر کې

د لیکلو ملګری او لوی خبریال دی. هغه د کین اړخو کتابونو لوی مدیر او د

تریکانټینینټل: د ټولنیزو څیړنو انستیتیوت رییس دی. هغه د چین د رینمین پوهنتون د مالي مطالعاتو لپاره د چونګ یانګ انستیتیوت کې یولور پوری غیر استوګن ملګری دی

----- **په درناوی «30-04-2022»**